

Ключевые слова: политическая теория, научное разъяснение, аксиология, политическая идеология, политическая практика, политическое прогнозирование.

Gorbatenko I. Political theory and its main features in today's dynamics of social change

Explores the functional aspects of the development of modern political theory, which describes its main functions – description (descriptive), explaining the axiological (value), ideological, pragmatic (instrumental), prognostic.

Keywords: political theory, scientific explanation, axiology, political ideology, political practice, political prognostication.

УДК 304.4:316.722(477)

Дьоміна Оксана Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права,

докторант II року навчання кафедри політичних наук

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЦІННІСНО-НОРМАТИВНА СИСТЕМА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Політична культура розглядається як ціннісно-нормативна система суспільства. Розкривається зміст політичних цінностей через їх роль у житті суспільства. Встановлено зв'язок політичних цінностей з політичною культурою суспільства.

Ключові слова: цінності, політичні цінності, політична культура, політична еліта, національна ідея.

Україна на сучасному етапі представляє суспільство перехідного періоду, яке характеризується формуванням нової системи політичних цінностей та норм політичної поведінки.

Дослідження питання цінностей в контексті соціально-політичної трансформації суспільства передбачає широке використання політико-культурного інструментарію, бо цінності поряд з орієнтаціями символами, що визначають ситуацію, в якій має місце політична діяльність, є найважливішим елементом політичної культури суспільства.

У політичній культурі виражається суб'єктний вимір політики. У ній розглядається не просто діяльність політичних інститутів, а відношення самого суспільства, його членів, до цих інститутів і структур.

Такий підхід має виключно важливе значення для розуміння політичного життя суспільства, бо розуміння поглядів, цінностей, установок, стереотипів, мотивів поведінки людей має не менш важливе значення для політичного життя суспільства, чим діяльність політичних інститутів і еліт.

Та перш ніж говорити про ціннісні підстави політичної культури українського суспільства, необхідно визначити поняття «цінності», і «політичні цінності».

Вчення про цінність розробляється спеціальною галуззю знання – аксіологією (від грец. *Axios* – цінність і *logos* – слово, поняття). Мета аксіології – дослідити вищі змістоутворюючі принципи як умову необхідного і загальнозначущого розмежування істинного і помилкового в сфері пізнання, добра і зла в етичній сфері, прекрасного і потворного в сфері естетики і т. ін. У науковій літературі, присвяченій аксіологічній проблематиці, відзначається кілька значень поняття «цінність»:

- 1) як здатність речей і явищ навколишнього світу впливати на суб'єктів таким чином, що вони сприймаються як блага, до яких необхідно прагнути і домагатися володіння ними;
- 2) як загальні принципи доцільної діяльності, ґрунтуючись на яких людина приписує

тим чи іншим об'єктам практичну значимість, що побуджує її діяти певним чином.

Цінність не є сам предмет (матеріальний або духовний, природний чи суспільний), а предмет в його зв'язку з людиною, з точки зору його значимості для людини. Не випадково деякі автори стверджують, що цінність характеризується відомою діалектичною подвійністю, що вона є рівнодіюча суб'єкта і об'єкта [5, с. 51-52]. Не менш важливим моментом є й те, що цінності не тільки представляються (відчуються або рефлексуються) у свідомості і виражаються словами, а й втілюються в поведінці. Як відзначає американський учений Х. Лейсі, «цінності» вплетені «в життя в більшій чи меншій мірі так, що траєкторія життя особистості демонструє їх через поведінку постійно, послідовно і виявляє при цьому їх оновлення. Цінність виражається в практиці в тих її формах в яких вона сприяє її розвитку, і вимагає поведінки, яка демонструє цю цінність» [9, с. 67].

Ціннісна проблематика сьогодні вийшла за межі філософії, і знаходиться, як у полі зору філософів, так і культурологів, соціологів, антропологів, психологів, політологів. Проте, за свідченням Д. Леонтьєва, що вивчав сучасний стан аксіології «в науках, що мають справу з ціннісною проблематикою, поняття цінностей не займає місця, яке хоч би приблизно відповідало його реальній значущості» [8, с. 16].

У зарубіжній літературі важливе значення проблематики цінностей підкреслювали П. Сорокін, Т. Парсонс, К. Келер, Г. Олпорт, Г. Клакхон, И. Гобрі, а також російські вчені: В. Тугарінов, И. Нарський, О. Дробницький Н. Чавчавадзе, Д. Леонтьєв, Г. Вижлецов, М. Каган, Л. Столович, Н. Лапін та ін.

У культурологічному пізнанні проблема цінностей займає особливе місце, перш за все, у зв'язку з досить поширеним тлумаченням культури як сукупності всіх цінностей, створених людством, що робить цінність специфічним об'єктом культурологічного аналізу Цінності – це основний компонент культури. Саме цінності, організовуючись в систему в межах певного культурно-історичного контексту, формують ядро тієї або іншої культури.

На наш погляд, роль цінностей у створенні і функціонуванні культури і суспільства не викликає сумніву у більшості дослідників. Мислителем, що стояв у витоків ціннісного підходу до політичної культури, прийнято вважати Макса Вебера. Вебер надавав важливе значення релігії і цінностям у формуванні і функціонуванні політичних структур. Цінність як основа політичної культури виділяється як лейтмотив в роботах Т. Парсонса, П. Сорокіна.

Представниками ціннісного підходу до політичної культури в зарубіжній літературі є також Г. Алмонд, С. Верба, С. Ліпсет, И. Шапіро, П. Шаран та ін. Серед сучасних представників ціннісного підходу до політичної культури особливо треба виділити Р. Інглехарта, який в 1990 році виступив з етапною роботою про зміну норм і ціннісних орієнтацій в розвинених демократичних країнах в епоху постмодернізму. У цій роботі він показав вплив культурних норм і цінностей, як основних елементів політичної культури на функціонування політики [7].

Переважаючими в політичній культурі є політичні цінності. Приведемо деякі визначення політичних цінностей. У політологічному енциклопедичному словнику політичні цінності характеризуються, передусім, як феномен свідомості: «Цінності політичні є невід'ємною частиною політичної культури суспільства і віддзеркалюються в політичній свідомості людей» [13, с. 719]. «Цінності політичні – політичні ідеї, що відображають стійку значущість для людини тих або інших явищ, орієнтованих її в світі політики» [2, с. 249]. Таке найбільш поширене розуміння політичних цінностей. Вони тлумачаться як цінності суб'єктні, як феномени свідомості. На наш погляд, як політичні цінності слід розглядати і різні соціальні явища, що фіксуються в свідомості.

До політичних можна віднести наступні цінності: рівність, справедливість, демократія, свобода, соціалізм, безпека, держава, етатизм, патерналізм, монархія, мир тощо. Політичні цінності – це соціально-політичні ідеали (свобода, справедливість, рівність тощо) і політичні явища, відображені у свідомості (державна, монархія, етатизм тощо.). Для кожного суб'єкта політичного життя коло значущих політичних явищ буде різним. Тому можна

сказати, що політичні цінності – це ціннісні орієнтації у сфері політики того або іншого суб'єкта політичного життя і об'єкти цих орієнтацій.

З іншого боку в політичній культурі різних суспільств формуються цінності, властиві лише політичній культурі цих суспільств. Вони віддзеркалюють загальні прагнення народу. Сформовані під впливом різних чинників, у тому числі і під впливом національної культури суспільства, ці цінності втілюються в свідомість людей, визначають загальний лад їх думок відносно політичної влади, політичного устрою, майбутнього країни, визначають політичну культуру як таку. Тому точніше політичні цінності можна визначити, як гранично загальні орієнтири та ідеали суспільства в соціально-політичній сфері, а також політично значущі для даного суспільства соціальні явища, що фіксуються в свідомості людей, і представляють характерну особливість загальної життєдіяльності.

Слід також відзначити, що та реальність, яку ми охоплюємо поняттям «політичні цінності», часто має інше термінологічне означення: соціальні цінності, соціально-політичні цінності, загальнолюдські цінності. Не буде помилки, якщо ми називатимемо політичні цінності соціально-політичними цінностями, оскільки політичні цінності – це цінності соціуму. Самі політичні цінності відносяться до цінностей соціальних. Багато політичних цінностей є також і загальнолюдськими цінностями.

Цінності, які складають ядро політичної культури, ми називаємо базовими цінностями або ціннісними підвалинами політичної культури. Це найбільш значущі цінності які впливають на політичну поведінку, формують сенс політичних явищ і процесів. Вони є системостворюючим елементом політичної культури, характеризують її як таку.

Політична культура як частина людської культури може змінюватися під впливом зміни системи цінностей культури суспільства. Але базові цінності (ціннісні основи) змінюються досить повільно, вони мало схильні до змін, тоді як периферійні цінності можуть зазнавати частіших змін, трансформуватися в періоди кризи суспільства, зміни політичних режимів.

Політична культура – це досить консервативний елемент культури суспільства. Один раз сформувавшись, політична культура залишається стійким, цілісним в своїй основі утворенням. І лише криза культури суспільства може позначитися на ціннісних підвалинах політичної культури. Базові цінності – суть фундаментальні уявлення індивіда про принципи побудови соціального світу. Вони виступають як основа орієнтації людини не лише в політичному середовищі, але й в усіх сферах суспільного життя. Базові цінності – це життєві принципи, які індивід повинен наслідувати в усіх життєвих ситуаціях.

На наш погляд, політико-культурні особливості між різними країнами достатньо великі, і у кожному конкретному випадку необхідно враховувати індивідуальну модель політичної культури. Політична культура кожної країни володіє своїм набором цінностей, своєю системою цінностей, які визначаються загальнонаціональною культурою (хоч і не завжди безпосередньо). Так, звичайно, є близькі по своєму культурному «звучанню» країни. Але політична культура, що увібрала в собі культурні цінності народу, реалізує їх в кожній країні по-різному через, наприклад, особливості взаємодії влади і суспільства, специфічних інститутів тощо.

Розглядаючи ціннісні основи політичної культури українського суспільства, необхідно зауважити, що поряд з нею існують політичні субкультури, а саме: особливі політичні культури певних соціальних груп. В літературі субкультура розглядається як сукупність політичних орієнтацій, які значно відрізняються від «культурних орієнтацій, що домінують у суспільстві» [16, с. 151].

Водночас, політична культура суспільства не є простою сумою політичних субкультур, оскільки вона вбирає в себе найбільш стійкі, типові ознаки, які характеризують політичну свідомість і поведінку основної маси населення, ті політичні цінності, що переважають в цьому суспільстві. Кожна політична субкультура включає в себе і те загальне, що характеризує домінуючу в суспільстві політичну культуру, і те специфічне, що відрізняє,

визначає і формує саме її. Ці особливості обумовлені відмінностями у стані суспільних груп у економічній і соціальній структурах, відмінностями за етнічними, релігійними, віковими та іншими ознаками. Наявність різних політичних субкультур може бути джерелом дестабілізації суспільно-політичного життя і, не виключено, що «ступінь сумісності між різними субкультурами є головним фактором, який впливає на політичну стабільність країни» [17, с. 81]. В цілому ж наявність в суспільстві субкультур є нормальним і природним явищем, але лише за наступних умов: 1) якщо цінності і норми певної субкультури не вступають в непримиренний конфлікт з цінностями загальнонаціональної культури; 2) якщо група, що виражає її, терпимо і з повагою відноситься до субкультури і цінностей інших груп; 3) якщо в рамках суспільства і загальнонаціональної культури існують загальні цінності і норми, що розділяються носіями різних субкультур (наприклад, пошана до інститутів демократії, до прав і свобод людини, до влади закону). Дотримання всіх цих умов дозволяє суспільству підтримувати стабільність і забезпечувати злагоду більшості його членів у тих або інших питаннях. У разі ж, якщо цього немає і в суспільстві існують і активно діють групи з непримиренними політичними установками воно приречене на соціальний розкол і нестабільність.

Така відсутність політичної єднальної структури, інакше кажучи, фрагментарність політичної культури суспільства, як правило, пояснюється довгою, багатовіковою бездержавністю, тобто відсутністю власного досвіду влади, а також розчленування української території та включення її частин у різні держави з іншими культурами, політичними системами і традиціями. Це призвело до психологічного, побутового та політичного відчуження між різними частинами українського народу. У нас співіснують різні типи цінностей – віджитих і нових, які не дістають свого діалектичного синтезу.

Як зазначає Л. Нагорна, сучасна політична культура українського населення відбиває як загальний слабкий рівень усвідомлення ним своїх політичних та економічних інтересів і прав, так і виразну поляризацію українського соціуму, яка значною мірою є спадком його багатовікової бездержавності й існування у різних цивілізаційних полях. До того ж на її стані негативно позначаються відсутність узгодженого політичного проекту і загальноприйнятої національної ідеї, нерозвинутість і штучність партійної системи, безпрецедентне зростання корупції і, як наслідок, поглиблення соціальної нерівності, перманентне протистояння гілок влади. Сучасній політичній культурі українського суспільства також притаманні такі характерні риси: слабкість горизонтальної ідентифікації і фрагментованість, що у свою чергу зумовлені розмитістю національного культурно-символічного поля, браком механізмів зворотного зв'язку між владою й суспільством, існуванням гостро відмінних, що мають свій географічний вимір, типів політичної свідомості, зневажливим ставленням до норм права й моралі [11, с. 57].

Можна виділити ще одну причину, яка негативно відбилася на розвитку політичної культури – це відсутність єдиної політичної культури політичної еліти. Політична культура сучасної політичної еліти є фрагментарною, для неї характерна ситуація відсутності будь-якої згоди членів політичної еліти з приводу головних цінностей суспільного та державного розвитку [10, с. 161]. Головні складники політичної культури: традиції, цінності, норми, свідомість, діяльність тощо в рамках самої еліти є протилежними, невизначеними.

Політична еліта є одним із головних факторів формування політичної культури на рівні держави, міждержавних відносин та особистості є, вона ж є і головним чинником політичної соціалізації особистості, включення її у політичну сферу суспільства. За визначенням видатного італійського соціолога В. Парето, у будь-якій державі, починаючи з найдемократичнішої і закінчуючи самою тоталітарною, правляча верхівка є політичною елітою завдяки тому, що вона має повноту влади, прагне задовольнити життєво важливі потреби народних мас та реалізувати ті програмні лозунги, які колись дозволили їй стати на чолі суспільства чи держави [3, с. 109]. Сучасна, так звана, політична еліта України через низький рівень політичної культури, а частіше, за її відсутністю, втрачає риси справжньої

еліти суспільства, ще не здобувши їх у повній мірі.

Нині необхідно, щоб українська еліта самовизначилася, сформулювала цінності, які б відображали як загальнолюдські, так і національні інтереси. Поки що лише невелика частина політичної еліти вважає за доцільне формувати сучасне самостійне політичне мислення на основі цінностей розвинутої відкритої демократії, пристосовуючи його до української ментальності та культури [1, с. 111-112].

Завданням сьогодення стало формування національної ідеї – великої національної мети, на реалізацію якої повинні бути спрямовані всі зусилля нації і держави.

«Національна ідея», яка є тотожною національній ідеології, стає предметом дослідження багатьох робіт останніх двох десятиліть. Ця проблематика розкрита у фундаментальній двотомній монографії З. Самчука «Світоглядні основи соціально-філософського дослідження ідеології: проблема критеріїв та пріоритетів вибору» (2009 рік), в якій аспект національної ідеології розглянутий в розділі «Ідейно-світоглядні пріоритети як ключовий фактор генезису українського соціуму». Зокрема в цьому розділі З. Самчук ототожнює «національну ідею – національну ідеологію – державну/державницьку ідеологію» [14, с. 803].

М. Михальченко в роботі «Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз» зазначає: «...В свою чергу, потреби державотворення, які виокремлюються й істотно осмислюються як національні інтереси, все більш широкими верствами населення, обумовлюють нагальну необхідність згуртування, консолідації, духовної єдності українців як політичної нації. Останнє є можливим лише на засадах загальнонаціональних ідей, системно представлених у вигляді державницької ідеологічної доктрини» [4, с. 575].

Головний вимір політичної культури на рівні держави – це національна ідея, яка по суті є ідеологією розвитку нації та держави [12, с. 250]. Це і стратегія розвитку держави, і політична програма, і економічна політика, це також політична культура, єдність духовності і моралі на основі менталітету народу, це також суспільний капітал нації. Наголосимо, що особлива роль і місце національної ідеї відчувається саме на перехідному періоді розвитку суспільства, на етапі його трансформації. Це пов'язано з тим, що національна ідея є комплексною, бо охоплює всі сторони життя нації, організовує, мобілізує і передбачає ефективне використання інститутів держави, державного регулювання. Для цього більшість населення повинна підтримувати національну ідею на рівні власних політичних цінностей, свідомості, політичної участі, політичних інтересів.

Існує поширена думка, що однією з головних причин національної невизначеності більшості громадян України є недостатній рівень національної самосвідомості. Насправді ж самосвідомість, у тому числі й національна, ніколи не були безпосередньою детермінантою суспільної або етнічної життєдіяльності. Стосовно останньої, то таку функцію завжди виконували національні ідеї різних спільнот. Аналізуючи національні ідеї різних країн, завжди знаходимо в них дещо спільне – прагнення жити у мирі, добробуті, благополуччі. Тому визначальною засадою і українською мрією сьогодні має стати не пошук її етнічної унікальності, а соціально-економічний зміст – заможне благополуччя всіх етносів України і шляхи його досягнення. Реалізація української національної ідеї полягає в наповненні суспільної життєдіяльності загально цивілізаційним гуманістичним змістом: усвідомленні та утвердженні основного права людини – права на сприятливе для життя, здоров'я та достатку довкілля. Саме це право має стати мірилом самодостатності економіки, політики, соціальної сфери української держави.

Проблемою для українського суспільства є і формування європейських цінностей. Чим більшої практичної актуальності набуває для України завдання євроінтеграції, тим чіткішою має бути відповідь на запитання: наскільки українське суспільство готове в ціннісно-смісловому, культурологічному, ментальному аспектах до інтеграції в Європу і наскільки цінності українського буття прийнятні для об'єднаної Європи. Європа – це,

передусім, система певних цінностей, які культивуються і оберігаються суспільством, державою та елітою країн ЄС.

Загальноукраїнські цінності, як світ суб'єктивного самовизначення людини, поєднують етнічно традиційні, запозичені в країнах Заходу, та ті, що є успадковані за радянської доби існування українського народу. Вони мають як загальноментальний модус, так і стратифікаційну визначеність: одні у жителів села, інші – у жителів міста, так само як у багатих та бідних, молоді та дорослих, безробітних та працюючих.

У цілому, на відміну від багатьох західних культур, які органічно поєднують раціоналістичні засади побудови і життєдіяльності всіх основних сфер суспільства – політики, соціальних відносин, економіки – з наповненням їх суспільно значущими емоційними смислами, українська культура має більш варіативний, «народний» характер – в ній переважають емоційно-почуттєві або «кордоцентричні» архетипи.

Сучасну ціннісну систему українського суспільства досить критично оцінює соціолог Євген Головаха. «Ми, взагалі, ще не розуміємо, що таке європейські цінності. У них – толерантність, у нас – ізоляціонізм. Ми ж не толерантні, ми просто тримаємося подалі від усього чужого. Або, візьмімо, відкритість до змін. Європейці дуже її цінують, тому вони постійно прогресують. А у нас замість цього кар'єризм, а не самореалізація. Саме її вони вважають своєю цінністю», – наголошує соціолог. Євген Головаха пояснює, що в українських реаліях відбувається підміна понять: замість рівності перед законом – рівність у споживанні та рівність матеріальних можливостей, замість взаємопідтримки – дії лише в інтересах власних і свого найближчого оточення [15].

Втім, як свідчить загальнонаціональне дослідження громадської думки населення України, яке було проведене Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із Центром ім. Разумкова з 14 по 18 травня 2014 р., протягом останніх років відбувається поступове зростання кількості українців, які відчувають себе європейцями. Так, у 2008 році 25% громадян вважали себе європейцями, і 70% – ні; у травні 2014 р. – 38% та 54%, відповідно, що свідчить про наявність позитивної динаміки [6].

Таким чином, перехід від тоталітаризму до демократії є історично тривалим етапом, впродовж якого домінуючу роль відіграє так звана фрагментарна політична культура, яка визначається відсутністю суспільного консенсусу щодо базових цінностей та ідеалів, розколом суспільства на ворогуючі групи. За словами американського дослідника У. Розенбаума, «фрагментарна політична культура збільшує відчуття ізольованості і розбіжності між соціальними групами, підриває консенсус відносно політичних основ і перешкоджає створенню умов, необхідних для справжнього національного співтовариства» [16].

Сьогодні очевидним є те, що Україна поки що не має єдиних ціннісних орієнтирів. Досягнення соціального консенсусу і гомогенної політичної культури залишається відкритим питанням. Характерним є те, що на фоні відповідних процесів: масова свідомість прагне до безконфліктності, яка як традиція політичної культури має позитивний вплив з точки зору відтворення соціального консенсусу за умов розвитку демократичних інституцій; історично властиві українському народові працьовитість, вміння господарювати сприятиме на рівні політичної культури заміні ідеальних інтересів (якими позначились перші роки трансформаційних процесів) матеріальними за умов конструктивних дій еліти і розвитку відповідних господарських реформ; чуттєве сприйняття світу на відміну від раціонального має й позитивні риси, оскільки, зокрема, сприяє активному впливу символіки на масову свідомість, що в свою чергу виробляє рівні довіри до громадян як своїх співвітчизників; політична свідомість, політична поведінка, що приведені в дію механізмом диференціації, поступово формують, навіть за відсутності очевидних фактів, установки, політичні знання представників наступного шару панівної (базової) політичної культури; характерним проявом стає відмова від традиційних напрямків відтворення політичної культури, позитивною стає установка на засвоєння європейського способу життя, зростає відчуття

включеності України у світовий політичний процес.

Саме демократія і її цінності, як підтверджує історичний досвід, створюють найбільш реальні передумови для розвитку особистості, подолання нею відчуження від суспільства, влади, політичної системи, а також до якісних змін у самому суспільстві.

Література:

1. Библер В. С. Культура. Диалог культур (опыт определения) / В. С. Библер // Вопросы философии. — 1989. — № 6. — С. 31-42.
2. Введение в политологию. Словарь-справочник / Под ред. В. П. Пугачева. — М. : Аспект Пресс, 1996. — 262 с.
3. Гриценко В. П. Политическая элита и реформирование политической системы / В. П. Гриценко, Н. А. Ермоловский, Л. В. Гриценко // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. пр. — Вип. 1 (5). — Х. : НТУ «ХПІ». — 2003. — с. 106-112.
4. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. — К.: Знання України, 2002. — 577 с.
5. Давыдов Ю. Н. Макс Вебер и современная теоретическая социология: Актуальные проблемы веберовского социологического учения / Ю. Н. Давыдов. — М. : Мартис, 1998. — 510 с.
6. Зовнішньополітичні орієнтації населення України: регіональний, віковий, електоральний розподіл та динаміка: (Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/mlvbkrfgbkprhkprtkp.htm.
7. Инглехарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглехарт // Полис. — 1997. — №4. — С. 6-32.
8. Леонтьев Д. А. Ценность как междисциплинарное понятие : опыт многомерной реконструкции / Д. А. Леонтьев // Вопросы философии. — 1996. — № 4. — С.15-27.
9. Лэйси Х. Свободна ли наука от ценностей?: Ценности и научное понимание / Х. Лэйси [та ін.] ; под общ. ред. В. А. Яковлева. — М.: Логос, 2001. — 359 с.
10. Михайлева Е. Г. Политическая элита в современном украинском обществе: фактор конфликта или стабильности / Е. Г. Михайлева // Вчені записки Вчені записки Харк. гум. ін-т «Нар. укр. акад.». — Т. 7. — Х.: Око. — 2000. — С. 153-162.
11. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Нагорна Л. П. — К.: Стило, 1997. — 278 с.
12. Павловський М. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія) / М. Павловський. — К.: Техніка, 2001. — 312 с.
13. Політологічний енциклопедичний словник / [ред. — упоряд. В. П. Горбатенко; ред. : Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін]. — 2-е вид. : доп. і перероб. — К.: Генеза, 2004. — 736 с.
14. Самчук З. Світоглядні основи соціально-філософського дослідження ідеології: проблеми критеріїв та пріоритетів вибору: [монографія]: у 2 т / З. Самчук. — Д.: Арт-Прес, 2009. — Т. 2. — 904 с.
15. Українці хочуть добре жити, а відстоювати цінності не завжди готові: (Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва) [Електронний ресурс] / Євген Головаха — Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/mass_media/ukrainci-hochut-dobre-zhiti_-a-vidstoyuvati-cinnosti-ne-zavzhdi-gotovi.htm.
16. Geertz C. Thick Description «Toward an Interpretive Theory of Culture» / C. Geertz // The interpretation of cultures. — N.-Y. : Basis Books, 1973. — 3-30.
17. Holms L. Politics in Communist World / L. Holms. — Oxford. — 1986. — 288 p.

Дёмина О. С. Политическая культура как ценностно-нормативная система современного украинского общества

Политическая культура рассматривается как ценностно-нормативная система общества. Раскрывается содержание политических ценностей через их роль в жизни общества. Установлена связь политических ценностей с политической культурой общества.

Ключевые слова: ценности, политические ценности, политическая культура, политическая элита, национальная идея.

Demina O. Political culture as a value-normative system of modern Ukrainian society

Political culture is seen as a value-normative system of society. The maintenance of political values through their role in life of society reveals. Connection of political values with political culture of society is established.

Keywords: values, political values, political culture, political elite, national idea.

УДК: 930.1

Козьма Василь Васильович,

*кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

МАШИНА ЧАСУ ПО-УКРАЇНСЬКИ

У статті аналізується розвиток історичної науки, зокрема, формування теоретичних моделей історичного процесу. Основні акценти в даній публікації зосереджені на циклічній теорії, скориставшись якою автор намагається віднайти схожі історичні події у минулому з метою з'ясувати їх причини, провести паралелі з сучасністю та, по можливості, спрогнозувати майбутнє.

Ключові слова: історія, прогрес, колообіг історії, циклічність, епоха, людство.

Чергова українська революція, зразка 2013 року, не є чимось унікальним в людській історії, тим більше в історії Європейського континенту. Тисячі бунтів та переворотів, сотні воєн та конфліктів пережили люди в цій частині Старого світу. Наша революція тільки ще раз підтвердила стару істину: все тече – все змінюється. Могутня ріка Час змиває все на своєму шляху, забираючи з собою найдрібніші миттєвості нашого сьогодення. Десь далеко ці води спиняться, перетворившись на безмежний океан Вічності. І може нам пощастить одного разу посидіти на березі того океану в компанії Вольтера, Байрона, Шевченка чи Гоголя. Проте, мова піде про інше. *Мета статті* полягає в тому, щоб на основі аналізу циклічної теорії історичного розвитку з'ясувати, по можливості, закономірності історичних явищ, адже в історії бувають періоди, коли якісь проблеми ніби виринають з її глибин, і тоді у дослідника виникає бажання віднайти першоджерело, щоб порівняти його з сучасністю.

Читання історії як художнього твору або вивчення як навчальної дисципліни перетворюють її, в першому випадку, на жанрову літературу, в другому – на нудне запам'ятовування цілої купи дат, прізвищ, подій тощо. Що ж таке, її Величність, історія? Це питання цікавило не одну розумну голову в минулому і буде викликати інтерес у багатьох дослідників в майбутньому. В цій науковій розвідці ми не ставили перед собою завдання поринути в філософську полеміку щодо природи цього явища тим більше запропонувати власне її тлумачення. В даному випадку ми скористаємось терміном «історія» для означення однойменної науки і виходячи з цього будемо свої подальші розмисли.

Аналізуючи розвиток історичної науки від найдавніших часів до сьогодення, досить помітним стає факт того, що домінуючим стимулом для неї завжди були запити практичного